

ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskola
Fordítástudományi Doktori Program
szegedieszter123@gmail.com

Macsóri Istvánné Szegedi Eszter: Bibliai tulajdonnevek helyesírása egyházi szakfordításban
Alkalmazott Nyelvtudomány, Különszám, 2024/1. szám, 133–142.
doi:<http://dx.doi.org/10.18460/ANY.K.2024.1.009>

Bibliai tulajdonnevek helyesírása egyházi szakfordításban

Orthographic forms of Biblical proper names in church texts

The orthographic forms of Biblical proper names in Hungarian translations of the Bible do not show consistent use. Proper names play a vital role in church texts and their accurate translation is crucial. The purpose of this paper is to identify what aspects should be taken into consideration when choosing between the different forms of a proper name for ecclesiastical translation. To provide a context, a brief history of Bible translations and revisions is provided, as the denominational differences in spelling stem from the languages used in the original Bible translations. A comparative analysis of proper names in twelve different translations is carried out, tracing changes in their form and deviations from the original Hebrew forms. When translating ecclesiastical texts, it is useful to consider Biblical proper names as terms. The reason for this is the extensive research and special knowledge required for their translation.

Keywords: Biblical proper names, ecclesiastical translation, orthographic forms, Bible translations, Bible revisions

A Heidelbergi Egyetemi Kiadó által publikált exploratív teológiai folyóirat, a *Cursor* egyik tanulmányának fordítása közben szembesültem a bibliai tulajdonnevek helyesírásának problematikájával. A fordítói munka során döntést kellett hoznom, hogy a német forrásnyelvi szövegben szereplő tulajdonnevek mely célnyelvi formáját használjam a magyar szövegváltozatban. Választ kerestem arra a kérdésre, hogy melyik bibliafordítás névalakjainak használata lehet indokolt a forrásnyelvi szöveg magyar nyelvre történő fordításánál.

Miután röviden bemutatom a forrásnyelvi tanulmány témáját, összegzem, milyen szempontok vezéreltek a magyar nyelvű bibliafordítás – s ezzel együtt a bibliai tulajdonnevek – kiválasztása közben. Ezután a fordításomban előforduló példák alapján bemutatom a különböző magyar nyelvű bibliafordításokban szereplő bibliai tulajdonnevek helyesírásának különbségeit.

A forrásnyelvi tanulmány Walter Faerber német teológus, gyakorló evangélikus lelképásztor munkája, amely *Der "Name": ein biblisches Äquivalent zu "Identität"?*¹ (*A „név”: az identitás bibliai megfelelője?*) címmel jelent meg az említett teológiai folyóiratban. Központi gondolata, hogy a Bibliában a név és az identitás fogalma szervesen összefonódik. A bibliai nevek jelentéstartalma nagyon fontos, egy-egy név gyakran magába tömöríti viselője élettörténetét vagy alapvető jellemvonásait. Gyakori jelenség, hogy ha megváltozik egy bibliai szereplő státusza vagy élethelyzete, akkor Isten új nevet

---

¹ <https://heiup.uni-heidelberg.de/journals/index.php/cursor/article/view/24218>, utolsó letöltés: 2024. 02. 15.

ad neki, például Ábrámot Ábrahámnak, Naómit Márának, Simont Péternek, Saul Pálnak nevezi el. Legfontosabb azonban tisztában lennünk azzal a ténnyel, hogy a nevünket mindig kapjuk, és nem mi választjuk magunknak. Ezért az identitáskeresés olyan formái, amikor az emberek nevet akarnak szerezni maguknak, rendre kudarcra vezetnek, melynek legismertebb példája a Babel-torony esete, ahol zűrzavar, a népek nyelvének összezavarása követte az identitáskeresést. Azonban mivel fontos alapszükséglete minden embernek, hogy megértse, meghatározza saját identitását, a szerző állítása szerint az embereknek lenne igényük annak megismerésére, amit a bibliai „név” fogalma takar, azaz Istentől kapott identitásunk megismerésére, megélésére. A szöveg számos bibliai tulajdonnevet, illetve azok jelentéseit említi példaként ezen megállapítások alátámasztására, stilisztikailag pedig kifejezetten poétikus, sok metaforikus megfogalmazást tartalmaz.

Ahhoz, hogy a fordításomban meghozott névválasztási döntéseimet indokolni tudjam, feltétlenül szükségesnek tartok első lépésben a bibliafordításról, majd második lépésben a bibliai nevek fordításáról szóló szakirodalomról rövid áttekintést nyújtani.

„A Biblia üzenete önmagában hordozza lefordításának szükségszerűségét.” (Pecsuk, 2020: 16) Pecsuk Ottó *Pontos. Természetes. Érthető* című könyvében kiemeli, hogy a bibliafordítás gondolata már magában a Bibliában is feltűnik, első ízben az Ószövetségben (Nehémiás 8, 1–12), majd az Újszövetségben is, ahol még nagyobb hangsúlyt kap a fordítás szükségessége. Pecsuk (2020) szerint magát az Újszövetséget is „fordításirodalomnak” tekinthetjük, hiszen Jézus eredeti szavaiból, melyek arámi nyelven hangzottak el, csak keveset tartottak meg az evangéliumok szerzői. Helyette az akkori kereskedelmi és közvetítő nyelvet, a görög koiné változatát használták. A többi újszövetségi könyv szintén görögül íródott, és megfigyelhető, hogy a bennük előforduló ószövetségi idézeteket nem az eredeti héber írásokból, hanem már a görög fordításokból, egyrészt a Kr. e. 300 körül készült Septuaginta (LXX), másrészt az ún. „régii görög szöveg” alapján idézi a szerző (például Pál apostol).

Egyes szakértők három, mások négy nagy korszakát különböztetik meg a bibliafordításnak.² Az előbb említett Septuagintán, a Héber Biblia görög fordításán kívül jelentős még az első korszakból a Targum, a Héber Biblia arámi fordítása, valamint a szír, etióp, kopt, örmény, gót, arab és egy korai latin fordítás. Tóth (1994) korszakolása alapján az első korszakot a jól ismert Vulgata, Hieronymus latin fordítása zárja a Kr. u. 4–5. sz. fordulóján, míg M. Pintér (2023) felosztása szerint Szent Jeromos fordítása már a második korszak kezdetét jelenti, mely egészen az 1550-es évekig tartott, és a latin nyelvű bibliafordítások időszaka volt.

Tóth szerint a második nagy korszak a humanizmus és a reformáció idejére tehető, amikor sok európai nép tudós fiai nemzeti nyelvükre fordították a Bibliát.

---

² A bibliafordítások korszakolásában Tóth Kálmán (1994: 13–15) három nagy korszakot, míg M. Pintér Tibor közelmúltban megjelent munkájában (2023: 12) négy nagy korszakot különböztet meg.

M. Pintérnél viszont ez az időszak már a harmadik nagy korszak, mely a Kr. u. 1500-as évektől az 1960-as évekig tartott, majd ezt követi a negyedik korszak, az 1960-as évektől napjainkig, „amelyet a fordítástudomány autonomizálása, ezzel együtt a bibliafordítások módszertani megújulása jellemez” (M. Pintér, 2023: 12).

Az első magyar bibliafordítás, melyből csak néhány részlet maradt fenn a Bécsi, a Münchener és az Apocryphon-kódexben (vö. Szabó T., 1985: 5), a 15. században készült. Ez volt az ún. Huszita-Biblia, melyet egyes feltételezések szerint Pécsi Tamás és Újlaki Bálint fordítottak. A Magyar Katolikus Lexikon megjegyzi, hogy bár vitatott e fordítás származása, mégis „egyértelmű, hogy ez a fordítás szervesen illeszkedik a katolikus szentírásfordítás folyamatába” (Diós & Viczián, 2007: szentírásfordítások szócikk). Mind a protestáns egyházak, mind pedig a katolikus egyház fontos dokumentumnak tekintik és a magáénak vallja ezt a korai fordítást.

A 16. században – elsősorban a reformáció hatására – érkezett el azon bibliafordítások kora, melyek évszázadokra meghatározták az európai keresztyénség életét, s emellett nagy hatást gyakoroltak a nemzeti nyelvekre és irodalomra is. Egyik leghíresebb ezek közül a Luther-Biblia, mely 1534-ben jelent meg Wittenbergben. A német szerzeteshez, Luther Mártonhoz hasonlóan, Károli Gáspár református lekipásztor és munkatársai is a Biblia eredeti nyelveiről, héberül és görögül fordították a szent szöveget, bár a bibliafordítás előszavának (előjáró beszédének) tanúsága szerint más fordításokat is tanulmányoztak munkájuk során³. A Károli-fordítás 1590-ben jelent meg Vizsolyban, nyolcszáz példányban. Azóta több ízben is revideálták a protestáns felekezetek által használt Vizsolyi Biblia szövegét, majd 1975-ben a tervezett revízió helyett megszületett az Újfordítású Biblia, melyet első ízben 1990-ben, majd legutóbb 2014-ben revideáltak. A későbbiekben ennek a revíziós munkának a tulajdonnevek fordítását érintő részeit bővebben is bemutatom.

Meg kell még említenünk a katolikus fordítások közül a legjelentősebbet, Káldi György jezsuita szerzetes fordítását, mely a Vulgata alapján készült, és 1626-ban Bécsben jelent meg először. A Magyar Katolikus Egyház ezt a bibliafordítást egészen az 1973-as revízióig szinte változatlan formában használta.

A revíziós munkálatok mellett újabb és újabb bibliafordítások jelentek meg a 20. és a 21. században Európában, Amerikában és Magyarországon is. Ezt az időszakot tekinti Tóth a bibliafordítások harmadik korszakának, míg M. Pintérnél a 20. század derekától kezdődő időszak már a negyedik nagy korszak. De vajon mi indokolja újabb és újabb fordítások megjelenését és az újbóli revíziókat?

A bibliafordítások revíziójára leginkább azért van szükség, hogy a szöveget a nyelvi változásokhoz igazítsák a hozzáértő szakemberek. Emellett azonban mindig törekszenek arra is, hogy kiküszöböljék a „szöveg megértését zavaró inkonzisztenciákat (nem egységes kifejezések, tulajdonnevek, megfogalmazások, Biblián belüli idézetek, hivatkozások, reminiscenciák)” (Kustár, 2017: 16). A

³ Részlet a bibliafordítás előszavából: „(...) ez Bibliának fordításában nem köteleztük magunkat az Vulgata edícióhoz, (...) hanem követtünk sok jámbor tudós embereket és azoknak fordítását, az hetven magyaróznak görög nyelvre való fordításokat. Vatablust, Munsterust, Pagninust, Tremelliust (...)”

javítandó részek közé tartoznak tehát a tulajdonnevek is. De vajon mi okozhatja azt, hogy a tulajdonnevek írásmódja javításra szorul? Hogyan lehetséges az, hogy ha kezünkbe veszünk különféle magyar bibliafordításokat, például a különböző magyar egyházak, felekezetek fordításait, vagy akár egyetlen felekezeten belül készült különböző bibliafordításokat vagy revideált fordításokat, akkor nem egységes képet kapunk jónéhány tulajdonnév írásmódja esetében?

A továbbiakban a szakirodalom segítségével feltárom azokat az okokat, melyek számos tulajdonnév eltérő formáinak kialakulásához vezettek. Itt jegyzem meg, hogy valahányszor a „név, nevek, tulajdonnév, tulajdonnevek” kifejezést használom, minden esetben személynevekre gondolok, hisz jelen tanulmány vizsgálódási tárgyát kizárólag néhány – a fordításomban szereplő – személynév elemzése képezi.

Először is a héberül (esetleg arámi nyelven) lejegyzett szövegek csupán a mássalhangzókat jelölték, s ebből eleve fakad némi bizonytalanság az írott személynevek eredeti olvasatát illetően. Hangsúlyoznunk kell viszont, hogy az „őszövétségi héber szöveg hagyományát sokáig mindössze néhány száz középkori kézirat őrizte meg számunkra” (Pecsuk, 2004: 20), melyek azonban nagyfokú hasonlóságot mutatnak, mivel a szent iratok másolását végző zsidó tudósok gondosan ügyeltek a másolás pontosságára. Ezeket a másolókat nevezi az utókor maszorétáknak, s ők voltak azok, akik a mássalhangzók alatt – (vagy esetenként fölött) (vö. Komoróczy, 2021) a magánhangzókat is rögzítették a szövegekben. Azok a pontok azonban, amelyek a magánhangzókat jelölték, nem minden szövegben azonos módon kerültek a kézírásos tekercsekre, így a maszoréta (vagy maszorétikus) szövegekben a tulajdonneveknél eltérések mutathatók ki még egyazon tulajdonnév esetében is.

Tovább árnyalja a képet, hogy a kereszténység görög átíráson keresztül ismerte meg a bibliai tulajdonneveket, ami további módosításokhoz vezetett az eredeti formákhoz képest. Kr. e. 405-re, amikorra Szent Jeromos a Vulgatát befejezte, a Septuagintából származó görög névalakok már annyira meghonosodtak, hogy meg kellett tartania ezeket, „ha azt akarta, hogy fordítását az egyház közössége sajátjává fogadja” (Kustár, 2015: 26). Esetenként némileg latinostította, vagy egy kicsit közelítette a héber névalakokhoz a bibliai személyneveket.

A Vulgata által használt névalakok egész Európában elterjedtek és a köznyelv részévé váltak, „személynévként pedig gyakran átkerültek a különböző európai nyelvekbe” (Kustár, 2015: 26). Ez történt a magyar nyelv esetében is. Bár Károli Gáspár és munkatársai az eredeti héber szöveg alapján fordították a Bibliát, az ismertebb bibliai szereplők neveit mégsem héberből írták át, hanem a Vulgatából ismert és elterjedt névalakokat használták. Ezek a névalakok aztán egyre inkább elterjedtek, a köznyelvben, a szépirodalomban is meghonosodtak, és a magyar utónevek közé is bekerültek, sokszor többféle névváltozatban is.

Az eddig ismertetett tények mellett hangsúlyoznunk kell azt is, hogy tradicionálisan eltérés mutatkozik a protestáns és a katolikus bibliafordítások névhasználatában. Pecsuk Ottó kiemeli, hogy a bibliai tulajdonnevek átírásának

kérdése sajnos még napjainkban is „hitvallási kényszer”-ként jelenik meg (Pecsuk, 2020: 21), mely – több más tényezővel együtt – hosszú ideig hátráltatta egy ökumenikus fordítás elkészülését. E fordítás lehetőségeiről Magyarországon a Magyar Bibliatársulat vezetője részletesen beszámol *Pontos. Természetes. Érthető* című munkájában a 9.4. fejezetben. Miután bemutatja az ökumenikus bibliafordítás nemzetközi szintéren zajló folyamatait, áttér a magyar nyelvű ökumenikus⁴ bibliafordítás elkészítésének terveire.

A tervekről 1988-ból, a Bibliatársulatok Világszövetségének budapesti világgyűléséről származnak az első dokumentált adatok, viszont a közös fordítás megszervezésének ügyében csak egy évtizeddel később, 1998–1999-től gyorsult fel jelentősen az együttműködés a Magyar Bibliatársulat és a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia között. A két testület közötti egyeztetések alapja a vatikáni Keresztény Egység Titkársága és a Bibliatársulatok Világszövetsége által 1968-ban elfogadott, majd 1987-ben revideált és megerősített „Bibliafordítási irányelvek a felekezeti közötti együttműködésben készülő bibliafordítások elkészítéséhez”⁵ című dokumentum volt.

Bár e dokumentum elveit mindkét testület elfogadta, „a tárgyalásokban olyan új, sajátosan magyar szempontok bukkantak fel, amelyekben nem volt egyetértés” (Pecsuk, 2020: 241), így a folyamat egy időre megtorpant. 2014-től, a revideált új fordítású Biblia megjelenése után kapott újra lendületet az ökumenikus bibliafordítás megvalósítása, olyannyira, hogy onnantól kezdve a katolikus és protestáns bizottságok folyamatosan tárgyalnak erről. Pecsuk könyvének megjelenése (2020) óta is sokat haladt előre a folyamat, napjainkban már zajlanak a próbafordítások⁶.

Jelen tanulmány vizsgálódási tárgyának szempontjából fontos kiemelni az „Irányelvek” tulajdonnevekre vonatkozó részét. Ebben a katolikus és protestáns felekezetek szakemberei lefektették, hogy a „tulajdonnevekről még azelőtt meg kell egyezni, hogy a közös szöveg elkészülne, vagy a fordítást publikálnák” (Pecsuk, 2020: 254). Az „Irányelvekben” négy olyan fontos szempontról tesznek említést, melyek nehézséget jelenthetnek a felekezeti közötti bibliafordítás elkészítésénél: 1. a római katolikusok hagyományosan a latin formákat használják a tulajdonnevek átírásakor, 2. míg a protestánsok az európai nyelveket veszik alapul az átírásnál, 3. a helyi, nemzeti, vagy kereskedelmi nyelveket előnyben részesítik a fordítók a katolikus vagy protestáns misszionáriusok által használt formákkal szemben, 4. továbbá némely tulajdonneveket vallási szimbólumokkal azonosítanak (Pecsuk, 2020: 254).

⁴ A „felekezeti közötti” és „ökumenikus” kifejezéseket Pecsuk szinonimákként használja.

⁵ <http://biblia-tarsulat.hu/docum/iranyel.htm> Utolsó letöltés: 2024. 02. 15.

⁶ Pecsuk Ottó szóbeli közlése alapján (2024. február 9-én, a Károli Gáspár Református Egyetemen megrendezett Szakfordító szakmai napon tartott, „Az ökumenikus bibliafordítás célkitűzései és kihívásai az első próbafordítások alapján” című előadásában).

A névhasználati különbségekre megoldást jelenthet, ha a készülő felekezeti fordításban az eredeti görög és héber formákhoz igyekeznek közelíteni a tulajdonneveket, de a nevek két csoportja ez alól kivételt képez:

1. az ószövetségi személyek nevét változatlan formában kell használni az Újszövetségben is, valamint

2. a népi vagy helyi használatban mélyen gyökerező, széles körben elterjedt neveket nem lehet könnyen megváltoztatni (Pecsuk, 2020: 254).

Az itt ismertetett elvek nem csak a készülő ökumenikus fordításhoz nyújtanak támpontot, hanem már a 2014-ben kiadott protestáns revideált új fordítású Biblia (RÚF) Szöveggondozó Bizottságának tulajdonnevekkel kapcsolatos elveit és döntéseit is meghatározták. A *Der "Name": ein biblisches Äquivalent zu "Identität"?* (A „név”: az identitás bibliai megfelelője?) című forrásnyelvi tanulmány fordításakor e bibliafordítás (RÚF) névhasználatához igazodtam több okból is. Először is a forrásnyelvi tanulmány szerzője egy protestáns (lutheránus) lelképítész, így észszerűnek tartom egy protestáns célnyelvi bibliafordítás személynév-alakjait használni. Másodszor az „Irányelvek” alkalmazása a 2014-es RÚF kiadásban véleményem szerint progresszív, az egységes bibliai névhasználat irányába mutat. Végül az a tény is a RÚF névalakjainak használatára ösztönzött, hogy a revízió vezetői alaposan dokumentálták a tulajdonnevek átírásának szabályait.

A továbbiakban ezt dokumentációt ismertetem. Kustár (2017) áttekintést nyújt az átírás nehézségeinek okai mellett a Szöveggondozó Bizottság megoldási javaslatairól is. Az átírást megnehezítő okok közé tartozik például az, hogy „maga a Szentírás az eredeti héber szövegben ugyanazokat a neveket, időnként ugyanazon személy esetében is eltérően írja” (Kustár, 2017: 43). Emellett a szerző kiemeli a felekezetek eltérő bibliafordításainak különbségeit a bibliai nevek átírásában. Ezután részletesen megismerhetjük a szabályokat, melyeket a RÚF készítői az ún. „Elvi dokumentumban” lefektettek, majd a revízió során a gyakorlatban is alkalmazták.

Legfontosabb szabályként említhetjük azt, hogy alapvetően kiejtés szerint, pontosan írták át a meghonosodott formával nem rendelkező ószövetségi neveket, az úgynevezett „bevett” nevek esetében azonban nem tértek el „a Károli-bibliából származó, (és gyakran a magyar köznyelvben is) meghonosodott” (Kustár, 2017: 49) formáktól. „Bevett” neveken a köznyelvben és a szépirodalomban is elterjedt és széles körben használt formákat érti Kustár. Érdekesség, hogy a magyar helyesírási szótárak ajánlásaira nem voltak tekintettel a revíziós munka során.

Fordításomban tizenöt – többségében ószövetségi – személynév fordul elő. A továbbiakban ezek magyar fordításait vizsgálom meg közelebbről. A könnyebb átláthatóság kedvéért táblázatba (Függelék 1. táblázat) foglaltam mindegyik személynév tizenegy különböző bibliafordításból kigyűjtött formáit, melyeken így nyomon követhetjük a névalakok változásait. A tizenöt névből tizenhárom ószövetségi, kettő pedig újszövetségi.

A táblázatban szereplő – magyar bibliafordításokból vett – névalakokat tanulmányozva megállapítható, hogy a különbség a rövid és hosszú magánhangzók használatánál a legnagyobb. Egyes nevekénél, például *Ádám*, *Ábrahám*, *Káin*, *Sára* vagy *Mára* esetében, egyedül az ékezetek használatában figyelhetünk meg változást a helyesírásban.

A *Jákób* név esetében ugyanezt figyelhetjük meg, e névnél azonban meg kell említenünk, hogy a protestáns és a katolikus bibliafordítások a mai napig megtartották az eltérő ékezethasználatot, ami eltérő kiejtést is jelent természetesen, tehát a magyar nyelvhasználatban kétféle írásmódja és kiejtése él ennek a bibliai tulajdonnévnek. Itt szeretnék visszautalni arra a tényre, hogy a Revideált újfordítású Bibliát készítő munkacsoport a magyar helyesírási szótárakban szereplő névalakokkal szemben elsőbbséget biztosított a korrektebb filológiai átírásnak. A fenti táblázat is mutatja, hogy a RÚF a *Jákób* formát használja, míg a helyesírási szótárakban a *Jakob* alak lelhető fel.

E név esetében külön érdekesség, hogy a magyar nyelvben az említett két formán kívül még egy névalak létrejött a köznyelvben, a *Jakab* név, amely szintén a héber *Jákób* névből ered. A *Jakab* névalak keletkezését nyelvészeti terminussal névhasadásnak nevezhetjük, amely Slíz Mariann definícióját alapul véve (Slíz, 2018: 293) a nevek párhuzamos alak- vagy jelentésmegoszlását jelenti. Az említett példa párhuzamos alakmegoszlásnak tekintendő.

A tulajdonnevek egy következő csoportjánál már valamivel nagyobb eltérés figyelhető meg. A *Naomi* – *Noémi* névpár esetében például egyértelműen az okozza a protestáns és a katolikus fordítások közötti eltérést, hogy míg Károli az eredeti héber szöveget vette alapul, és az abban található héber névalakot írta át az akkori magyar helyesírás szerint, addig Káldi a Vulgata névhasználatát vette át⁷. A *Sét* – *Szet* névalakok esetében szintén hasonló eltérés mutatkozik a két felekezet bibliafordításaiban.

Érdekes megfigyelni az *Éva* név eredeti héber alakjától való eltávolodását mind a protestáns, mind pedig a katolikus bibliafordításokban. Itt mutatkozik a legjelentősebb változás a fordításban szereplő tulajdonnevek közül. A Károli-Bibliában már a máig meghonosodott *Éva* név korábbi alakja, az *Eua* szerepel (a *v-t u* betűvel jelölték a Vizsolyi Bibliában), ellenben Káldi fordításában a *Héva* alakkal találkozhatunk, amely a Vulgatában is megtalálható, s amely az eredeti héber névalakhoz közelebb áll. A szó eleji *h* hang azonban a görög fordítások hatására idővel lekopott, csakúgy mint egy másik bibliai név, a *Noah* esetében, amelyből kialakult a máig használt *Noé*. (Az angol és a német nyelvben azonban az utóbbi név esetében megmaradt a *h* hang.)

Egyházi szakszövegek fordításakor a tulajdonnevek fordítását apró részfeladatnak tekinthetnénk, ami azért is tűnik elsőre nagyon könnyűnek, mert bibliafordítások évszázadok óta rendelkezésünkre állnak. Azonban ahogyan a fent

⁷ https://vulgate.org/ot/ruth_1.htm (2024. 02. 13.)

ismertetett példák is bizonyítják, mégsem mindig olyan egyszerű ekvivalenst találni a bibliai tulajdonnevek esetében.

Megállapíthatjuk, hogy egyházi szakfordításban a bibliai tulajdonnevek terminusként kezelhetők, mivel fordításuk sok háttérkutatót és speciális ismereteket igénylő feladat. A fordítónak tanácsos figyelembe vennie a forrásnyelvi szöveg szerzőjének felekezeti háttérét, de szem előtt kell tartania a célnyelvi olvasóközönség igényeit is.

Egyházi szakfordításnál a célnyelvi befogadók lehetnek egyetlen felekezet tagjai, előfordulhat azonban az is, hogy különböző felekezetekhez tartozók számára készül a célnyelvi szöveg. Adott esetben – például a *Naomi* – *Noémi* névpár esetében – szükség lehet arra is, hogy a protestáns és a katolikus felekezetek által használt névalakokat egyaránt feltüntessük. Hosszútávon a hagyományosan eltérő felekezeti névhasználatból eredő különbségek problémájára választ adhat egy ökumenikus bibliafordítás.

Arra a kérdésre, hogy milyen megoldásokat találnak a Magyar Bibliatársulat szakemberei, s hogy a korábban az „Irányelvek” alapján részletesen bemutatott nehézségeket a tulajdonnevek fordításának területén hogyan sikerül áthidalniuk, bizonyára a – nem túl távoli – jövőben választ kaphatunk. Egy új, felekezetközi bibliafordítás megjelenése lehetőséget ad majd arra is, hogy újabb kutatásokat végezzünk a bibliai tulajdonnevek helyesírásával kapcsolatban.

Függelék 1. táblázat

A képezítő- fordításban szereplő névalakok (német nyelven)	Luther- Bibel (1545)	Vizsolyi Biblia (1590)	Károli- Biblia (1908)	ÚRK (Újjonnan Revideált Károli) (2011)	ÚF (Magyar Bibliatár- sulat új fordítása) (1990)	RÚF (Magyar Bibliatársulat Revideált új fordítása) (2014)	SZIT (A Szent István Társulat Bibliája) (1973)	Káldi Biblia (1626)	KNV (Káldi Neovulgáta) (1997)	IMIT (Az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat fordítása) (1993)	Héber névala-kok (Interlinear Bible (biblehub.c om))
Adam	Adam	Adám	Ádám	Ádám	Ádám	Ádám	Ádám	Adám	Ádám	Ádám	<u>hā·'ā·dām</u> הָאָדָם
Eva	Heua	Eua	Éva	Éva	Éva	Éva	Éva	Héva	Éva	Chavva (Éva)	<u>haw·wāh:</u> חַוְוָה
Kain	Kain	Chain	Kain	Kain	Kain	Kain	Kain	Kain	Káin	Káin	<u>qa·yin,</u> קַיִן
Seth	Seth	Set	Séth	Sét	Sét	Sét	Szet	Set	Szet	Sész	<u>šēt;</u> שֵׁת
Jakob	Jacob	Iácob	Jákób	Jákób	Jákób	Jákób	Jákob	Jákob	Jákob	Jákob	<u>ya·'ā·qōb</u> יַעֲקֹב
Israel	Jsrael	Ifrael	Izráel	Izráel	Izráel	Izráel	Izrael	Ifraël	Izrael	Izrael	<u>yiś·rā·'ēl;</u> יִשְׂרָאֵל
Mose	Mose	Moses	Mózes	Mózes	Mózes	Mózes	Mózes	Moyfeš	Mózes	Mózes	<u>mō·šeh,</u> מֹשֶׁה
Abram	Abram	Abram	Ábrám	Abrám	Abrám	Abrám	Ábrám	Abrám	Ábrám	Ávrom	<u>'ab·rām,</u> אַבְרָם
Abraham	Abraham	Abraham	Ábrahám	Ábrahám	Ábrahám	Ábrahám	Ábrahám	Abrahám	Ábrahám	Ábrahám	<u>'ab·rā·hām,</u> אַבְרָהָם
Sarai	Sarai	Sárai	Szárai	Száraj	Száraj	Száraj	Sárai	Sárai	Sárai	Szóráj	<u>šā·rāy;</u> שָׂרַי
Sara	Sara	Sára	Sára	Sára	Sára	Sára	Sára	Sara	Sára	Sára	<u>šā·rāh</u> שָׂרָה
Naemi	Naemi	Naomi	Naómi	Naomi	Naomi	Naomi	Noémi	Noëmi/Noé mi	Noémi	Noémi	<u>nā·'o·mî;</u> נָעֳמִי
Mara	Mara	Mara	Mára	Mára	Mára	Mára	Mara	Mára	Mára	Mára	<u>mā·rā,</u> מָרָא
Simon	Sjmon	Simon	Simon	Simon	Simon	Simon	Simon	Simon	Simon	–	–
Petrus	Petrus	Peter	Péter	Péter	Péter	Péter	Péter	Péter	Péter	–	–

Irodalom

- Diós István & Viczián János (szerk.) (2007). *Magyar Katolikus Lexikon XII*. Budapest: Szent István Társulat. Online: <https://lexikon.katolikus.hu/S/szentírásfordítások.html> (2024. 02. 15.)
- Komoróczy Géza (2021). *Maszóra, maszoréták*. ELTE BTK Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék / MTA Judaisztikai Kutatóközpont. <https://www.hebraisztika.hu/attachments/00000056.pdf> (2024. 02. 12.)
- Kustár Zoltán (2015). A bibliai héber nevek megjelenítése a nemzeti bibliafordításokban, különös tekintettel a legújabb protestáns bibliafordításokra. *Névtani értesítő*, 37, 25–32. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2015.2>
- Kustár Zoltán (2017). *A protestáns Revideált újfordítású Biblia (RÚF 2014) ószövetségi részében végzett módosítások. Elvek, eredmények, tartalmi indoklások*. Debrecen: Debreceni Református Hittudományi Egyetem.
- M. Pintér Tibor (2023). *A bibliafordítás tudománya. Bibliafordításról nyelvész szemmel*. Budapest: KRE–L’Harmattan–Hermeneutikai Kutatóközpont.
- Pecsuk Ottó (szerk.) (2004). *Bibliaismereti kézikönyv*. Budapest: Kálvin.
- Pecsuk Ottó (2020). *Pontos. Természetes. Érthető. A bibliafordítás elmélete, gyakorlata és távlatai*. Budapest: Kálvin Kiadó.
- Slíz Mariann (2018). Tulajdonnév-történet. In Kiss Jenő & Pusztai Ferenc (szerk.), *A magyar nyelvtörténet kézikönyve* (284–307). Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Szabó T. Ádám (szerk.) (1985). *A Müncheni Kódex (1466) – A négy evangélium szövege és szótára*. Budapest: Európa Kiadó.
- Tóth Kálmán (1994). *Bibliafordítás, bibliamagyarítás*. Budapest: Kálvin Kiadó.

Bibliafordítások

- A Szent István Társulat Bibliája (SZIT, 1973): *Biblia. Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás*. (1973) Budapest: Szent István Társulat.
- Az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat fordítása (IMIT, 1973): *Biblia*. (1973) Budapest: Makkabi Kiadó.
- Interlinear Bible – Hebrew: Interlinear Bible: Greek, Hebrew, Transliterated, English, Strong's biblehub.com, <https://biblehub.com/interlinear/>. (2024. 02. 14.)
- Káldi-Biblia (1626): *Szent Biblia*. (2002) Budapest: Faximilex. (Hasonmás kiadvány. Készült 2000 számozott példányban. Ez a 003 számú példány.)
- Károli-Biblia (1908): *Szent Biblia Azaz Istennek Ó És Új Testamentomában Foglaltatott Egész Szent Írás*. (1908) Budapest: Brit és Külföldi Bibliatársulat.
- Káldi Neovulgáta (1997): *Ó- és Újszövetségi Szentírás a Neovulgáta alapján*. (1997) Budapest: Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat.
- Latin Vulgate Old Testament Bible - Ruth 1, https://vulgate.org/ot/ruth_1.htm (2024. 02. 14.)
- Lutherbibel (1545): *Die Bibel oder die ganze Heilige Schrift des Alten und Neuen Testaments*. Wittenberg: Hans Lufft.
- Magyar Bibliatársulat Revideált újfordítású Bibliája (RÚF, 2014): *Biblia. Revideált új fordítású*. (2014) Budapest: Kálvin Kiadó – Magyar Bibliatársulat.
- Magyar Bibliatársulat Újfordítású Bibliája (ÚF, 1990): *Biblia. Új protestáns fordítás*. (1990) Budapest: Kálvin Kiadó – Magyar Bibliatársulat.
- Újonnan Revideált Károli Fordítás (ÚRK, 2011): *Újonnan Revideált Károli Biblia*. (2020) Budapest: Veritas.
- Vizsolyi Biblia (VIZS, 1590): *Szent Biblia, az az Istennek Ó es Wý Testamentymanac Prophétác es Apoftoloc által meg iratott szent könyuei*. Vizsoly: Mantskovit Bálint.